

# **Krāšņu un kamīnu restaurācija**

Rudīte Jēkabsone

## Krāšņu un kamīnu vēsture 19. gs beigās 20.gs sākumā Rīgā un to liktenis 20. gs beigās

Rīgā 19. gs. otrajā pusē strauji attīstījās rūpniecība, un bija vērojama jaunu rūpnīcu, sabiedrisko ēku, īres namu un kulta celtnu būvniecība. Pilsētas apbūvē noteicošo vietu sāka ieņemt daudzstāvu īres nami. To plānojums bija dažāds, atkarībā no sociālā slāņa, kam tie bija paredzēti. Blakus pirmklasīgi izplānotiem dzīvokļiem ar visām tā laika tehniskajām ērtībām būtiska nozīme bija telpu apsildīšanai, kur savu lomu ieņēma krāsnis un kamīni.

20. gadsimta sākums iezīmējās ar keramikas uzplaukumu. Rīgā darbojās uzņēmums - fabrika Zelm & Boehm (Celms un Bēms), kas ražoja krāsns podiņus un flīzes, postamentus, vāzes un daudz ko citu. Īpaši nozīmīga bija majolikas kamīnu un krāšņu izgatavošana. Perioda sākumā pieprasīti bija neorenesanses un neorokoko stilos darinātie kamīni un krāsnis ar reljefiem podiņiem, kas bija glazēti ar tonalitātē bagātīgām svina glazūrām. Tika darinātas arī polihromu podiņu krāsnis.

Ar īpaši bagātīgu dekoratīvo rotājumu un dažādu materiālu lietojumu izcēlās Rīgas jūgendstila dzīvojamo ēku arhitektūra. Atbilstoši laikmeta jauninājumiem dzīvokļiem bija komfortabls plānojums un moderns labiekārtojums. Telpās bija iebūvētas krāsnis un kamīni, kas saglabājušies līdz mūsdienām. Bieži sastopamas krāsnis un kamīni, kuru podiņi bija dedzināti tikai terakotā un krāsoti ar kazeīna krāsām.

20. gs. beigās, kad Latvija atguva neatkarību un Rīgā sākās dzīvokļu denacionalizācija, kādreiz lepnie dzīvokļi, kas bija pārvērsti par komunāliem dzīvokļiem, atguva to likumīgie īpašnieki un vēlējās atgriezt to sākotnējo spozmi. Sākās plaši restaurācijas darbi. Es esmu piedalījies šajā procesā, tāpēc ļoti īsi pastāstīšu savu pieredzi.

## Restaurācijas veidi

1. Majolikas kamīnu/krāšņu restaurācija bez pārmūrēšanas. Restaurācijas galvenais princips ir saglabāt vēsturisko materiālu, to nepārveidojot. Atjaunoju tikai tās daļas, kas laika gaitā ir bojātas. Kamīniem un krāsnīm izteikti bojāta bija apakšējā daļa un plaukts. Pirmais solis bija tehniskā attīrīšana, pēc kuras atklājās reālā situācija. Galvenais ir saudzīgi apieties ar vēsturisko materiālu. Bojātās vietas ar špakteleļa masu atjaunoju, panākot identisku izskatu, un pēc tam ar „auksto glazūru” piekrāsoju. Nereti trūkst detaļu, kuras jāaizvieto ar jaunām. Tas ir ļoti darbietilpīgs process. Šādā gadījumā gatavoju matricu, pēc tam veidoju formu. Keramikas specifika, māla rukšanas procents prasa smalkus aprēķinus, lai izgatavotais podiņš būtu vienāda izmēra ar oriģinālu. Arī glazūras, ar kurām strādājam šodien, atšķiras no tām, kas bija pagājušajā gadsimtā. Tas prasa neskaitāmas proves, līdz atrod nepieciešamo toni.

2. Krāsns tiek nojaukta, bojātās detaļas tiek restaurētas, un pēc tam viss tiek samūrēts bijušajā izskatā.

3. Neglazētas podiņu krāsni/ kamīni, kas krāsoti, kā arī kombinētie varianti, kuros ir gan glazēti, gan neglazēti podiņi — parasti kronis, stūru podiņi un plaukts ir krāsoti, bet spogulis ir no glazētiem podiņiem. Šāda veida krāsnis/kamīni bieži sastopami tā laika dzīvokļos.

## Restaurācijas process

Krāsns krāsošanās detaļas jānotīra no krāsojuma. Piekopj divu veidu krāsas noņemšanas veidus. Veco krāsu noņem ar fēna palīdzību karsējot un ar krāsu noņēmēja palīdzību. Es galvenokārt strādāju ar krāsu noņēmējiem, jo tādā veidā mazāk traumē izstrādājumu. Ar fēnu karsējot keramikas podiņu, tas var saplaisāt, vai sabojāt dekoratīvo veidojumu. Jo ažūrāks podiņa dekorējums, jo vairāk darba un pacietības prasa, lai to notīrītu. Tad ar špaktelmasu pieveido bojātās vietas. Krāsns podiņu šuves tiek iztīrītas un tad no jauna aizpildītas ar šuvju masu. Visi podiņi tiek gruntēti ar dziļo un grunti krāsoti ar siltuma izturīgām krāsām, iegūstot jaunu un svaigu izskatu. Nereti mūsdienu interjera prasībām krāsnīm tiek mainīts krāsojums, kas īsti neatbilst vēsturiskai restaurācijai, bet laikmets un īpašnieka vēlmes dara savu.

## Krāsota kamīna restaurācija



Restaurācijas  
sākums



Darba process



Atjaunots  
kamīns

# Krāsots kamīns



Kamīns pirms restaurācijas



Kamīna detaļas pēc  
krāsas noņemšanas



Kamīna detaļas pirms  
krasošanas



Kamīns beigu stadijā

Kamīns gatavs



## Majolika krāšņu un kamīnu restaurācija

1. Majolikas kamīnu/krāšņu restaurācija nepārmūrējot. Restaurācijā galvenais ir saglabāt vēsturisko materiālu, to nepārveidojot. Atjaunoju tikai tās vietas, kas laika gaitā bojātas. Kamīniem un krāsnīm izteikti bojāta bija apakšējā daļa un plaukts. Pirmais noteikums bija tehniski notīrīt. Tikai tad atklājās reālā situācija. Galvenais, saudzīgi apieties ar vēsturisko materiālu. Bojātās vietas ar špakteļa masu atjaunoju, panākot identisku izskatu, tad ar „auksto glazūru” piekrāsoju. Nereti trūkst detaļas, tās jāaizvieto ar jaunām. Tas ir ļoti darbietilpīgs process. Tādā gadījumā gatavoju matricu, tad formu. Keramikas specifika, māla rukšanas %, kas prasa smalkus aprēķinus, lai izgatavotais podiņš būtu vienādā izmērā ar oriģinālu. Arī glazūras, ar ko strādājam šodien, ir citādākas nekā tās kas bija pagājušajā gadsimtā. Jāiegulda lielu darbu, lai atrastu glazūru, kas ir identiskā izskatā ar bijušo.

# Majolikas krāsns podiņu restaurācija

Restaurācijas process



## Holandes krāsns podiņa restaurācija.

### Liepājas 17. – 19. gs. interjera muzejs “Hoiĵeres kundzes viesu nams”

Krāsns podiņa restaurācija ir process, kurā krāsnij trūkstošās detaļas tiek aizvietotas ar jaunām, tiek izgatavoti jauni krāsns podiņi. Process ir unikāls, jo detaļas izgatavošana ir individuāls darbs un tiek izgatavotas detaļas pēc iespējas identiski oriģinālam. Latvijā nav ražotņu, kur vienkopus varētu izgatavot krāsns podiņus un to detaļas, kā arī nav laboratoriju, kur veikt materiālu izpēti, sagatavot materiālus, kas ir saderīgi un atbilst restaurācijas vajadzībām. Šo darbu veicu savā darbnīcā, eksperimentējot, taisot dažādas proves, lai piemeklētu nepieciešamos materiālus, nepieciešamo krāsu toni. Proves, pēc izgatavošanas, tiek apdedzinātas keramikas krāsnī pie 1040°C. Holandes krāsns podiņš pārklāts ar baltu glazūru un apgleznots ar kobalta krāsu. Vispirms izgatavo māla podiņu, kas atbilst paraugam un tiek apdedzināts terakotas 800°C temperatūrā. Šeit jāievēro, ka mālam ir sarukšanas % - izmērs, par kādu podiņš sarūk no iespiešanas formā līdz gala rezultātam. Katram mālam sarukšanas % ir nedaudz citāds - būtiski ir zināt sarukšanas %, lai gala rezultātā podiņš būtu nepieciešamajā izmērā. Arī baltās krāsas nianse atrašana ir būtisks process, lai varētu uzsākt darbu, tāpēc gatavoju proves, līdz rezultāts atbilda paraugam pēc krāsas spīduma un konsistences. Baltais tonis parāda vismazāko niansi. Ir apstākļi, kas ietekmē balto toni, piemēram, apdedzināšanas  $T^*$ , zīmējuma intensitāte. Nozīmīgi lai glazūra ir uzklāta vajadzīgā biežumā, arī tas maina glazūras niansi. Arī kobaltam, ar ko apgleznoju podiņus, bija savas kaprīzes, jo ar katru glazūru pigments reaģē dažādi, iegūstot citu nokrāsu. Darba process turpinās ar neskaitāmām provēm, jo tikai pēc to apdedzināšanas var redzēt rezultātu. Provju apdedzināšanas process ir laikietilpīgs un darbietilpīgs. Kad iegūtas apmierinošas proves, sākas patīkamākais darbs – podiņu apgleznošana. Vispirms terakotas podiņu pārklāju ar sagatavoto glazūru un tad apgleznoju. Tikai pēc apdedzināšanas var konstatēt, ka ir pieļauta kāda nepilnība. Tad neko vairs nevar darīt, podiņš jātaisa no jauna. Apdedzinot keramiku, radās neparedzamas problēmas, piemēram, pamata glazūra uzklāta nedaudz par biezu, pēc dedzinājuma „sasniegojusies”. Podiņam „mata” plaša, ko pirms apdedzināšanas neredz, bet pēc apdedzināšanas plaša parādās, jātaisa jauns podiņš. Tas prasa pacietību un neatlaidību. Ieguldīju lielu darbu, līdz panācu apmierinošu rezultātu. Gandarījums ir par izpētes procesā atklāto un padarīto, jo Holandes podiņu restaurācija manā praksē tas bija pirmais darbs un gūta liela pieredze. Esmu keramiķe ar 45 gadu darba pieredzi un esmu restaurējusi neskaitāmus kamīnus un podiņu krāsns.

# Holandes krāsns podiņu restaurācija.

Liepājas 17. – 19. gs. interjera muzejs “Hoižeres kundzes viesu nams”

## Restaurācijas process

